پشکێکی بچوک لە یادگارییەکانی ئەنفالی چوار … عەلی مەحموود محەمەد

کیمیابارانکردنی گوندی گۆپتەپە لە بەرواری 1988-5-3 , سەرەتا و دەستپێکی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چوار بوو لە پرۆسەی بەدناوی ئەنفال , ئەو ئەنفالەی دەیان هەزار هاووڵاتی کوردی لەگەڵ خۆیدا بۆ مەرگ برد و ڕاپێچی مەرگەسات کرد, مەرگەساتێکی وا زیندووەکانیش ئاه بۆ ژێر بیابانەکان دەخوازن, ئەو ئۆپەراسیۆنەی تەنها یەکێك بوو لە کۆی 8 ئۆپەراسیۆنی دی , سەدان گوندی لە دوای خۆیەوە بە ڕوخاوی لە پێدەشتە نەبڕاوەکانی کەرکووك و هەولێرو هەڵەتەکانی کۆیەو قەڵاسێوکەو کێوو و دۆڵەکانی چەمی ڕێزان و بنارە سەختەکانی دوکان و خەلەکان و نزمانی و پێ دەشتاییەکانی شوان و بناری قەرەچوغ بەجێ هێشت , چەپەکترین گوندی ئەم کوردستانە لێی ڕزگاری نەبوو , جێدەستی سوپای ئەنفال بە بست بە بستی ناوچەکەوە دیاربوو, ئەنفال ئەوەندە دڕندانە بوو مەرگی ناشرین کرد, فاشیەتی شەرمەزارکرد, لمۆزی ش□ف□□کانی گەیشتووە بە هەر کوی□□ك, لە دوای خۆیەوە وێرانی کردووە و مەرگستان و کەلاوەی بەجێهێشتووە, سوپای ئەنفال لە جیاتی شارستانییەت و ئاوەدانی کاولکاریان هێنا , ئەو گوندانەی شارستانیەت لێیانەوە سەری هەڵدا , کۆنترین گوندی جیهان بوون , بە درێژایی ماوەی هەزاران ساڵ ئاوەدان بوون , هۆلاکۆ وێرانیانی نەکرد, کەچی ئەنفال هەموویانی خاپوور کرد (چەرموو – چەم ڕێزان , دوو ناوی ناسراوی جیهانین بۆ ئاوەدانی و شارستانییەت و قۆناغی کشتوکاڵ , کەوتوونەتە ئەم د□ق□ر□وە) .

سنووری ئەنفالی چوار لە بناری دوکانەوە دەستی پێکرد , تاکو لێوار و کەنارەکانی کەرکووك و هەولێر بە درێژایی ئەمبەر و ئەوبەری زێی بچووك شۆڕبوەوە بۆ ڕۆخی پردێ , لەوێوە بۆ کلکەی قەرەچووغ , لە بەشی باکووری چەمچەماڵەوە بۆ دەم زێی بچووك , ئەو زێیەی بە درێژایی مێژوو , ئەمبەرو ئەوبەری ئاوەدان بووە , لەگەڵ خۆیدا سنووری نێوان هەردوو پارێزگای کەرکووك و هەولێری بەش دەکرد .

ئەنفالی چوار سنووری چەندین شاروشارۆچکەی گرتەوە (چەمچەماڵ , تەکیە , قەرەهەنجیر , ئاغجەلەر , کۆتەڵ , تەقتەق , قوشتەپە , کۆیە , دێگەڵە , پردێ , شوان , دوکان , خەلەکان , مەخموور …) ,

لەو سنوورە پان بەرینە لەم ماوەی چەند ڕۆژێکدا, شوێنەواری
شارستانییەت و ژیانی هەزاران ساڵەی مرۆڤایەتی بە تەواوی سڕایەوە,
هەر لەو گوندانەوە شارستانییەت سەری هەڵدا , مرۆڤایەتی گەشەیکرد
, دوای هەزاران ساڵ ئاوەدانی و خزمەتکردن بە مرۆڤایەتی , داهێنان
و پێشکەوتن, کران بە وێرانە و کەلاوە, کۆنترین گوندەکانی جیهان
هەمو تەخت کران, لە ناو لادێ ڕوخاوەکان شوێنەواری مەرگ دەبینرا ,
هێشتا بۆنی گەوەڕو مەڕو ماڵات و جیقنەی مریشکەکان دەهات, جار
جارەش پەلەوەر و گیاندارێکی تەریك کەوتوو , جگە لە دار تەلی
شۆڕەوە بووی کارەبا, چەم و ڕەزی چۆڵ , داری سوتاو و لادێی ڕوخاو,
خۆڵومێشی سوتان و بۆگەنی ئاژەڵ و پەلەوەری مردارەوە بوو هیچی
دیکە بە جێ نەما , مرۆڤ و ئاژەڵ , مێرولە و باڵندە , دار و درەخت
هەموو بە پێی بڕیاری 4008 بەعس, جاڕنامەی مەرگیان بۆ درا, ئەو
رۆژانەی لەناو ئەو تارمایانە ژیانمان بەڕێکرد لە بۆنی مەرگدا گێژ
ببوین, بۆیە کارکردن بۆ ئەنفال کارکردن لەسەر ئێسك و پروسك نییە,
کارکردنە بۆ ئەوەی تارمایییەکانی مەرگ جارێکی دیکە نەبینینەوە.

ڕۆژی سێشەممە بەرواری 3-5ی ساڵی1988, ئەو ڕۆژەی خەڵکی گۆپتەپە و
دەڤەرەکە, سەرباری هاتنی هەواڵەکانی هێرش بۆ سەر ناوچەکەیان ,
سەرباری لێبوردنێکی ڕانەگەیەنراو بۆ خەڵکی ئەو ناوچانەی شاڵاوی
ئەنفال پێیان نەگەیشتبوو " بەڵگەنامەکە لە خوارەوەیە " , جگە لە
ژیان و ئاسایش , بیریان لە هیچی دیکە ناکردەوە, ئەوان لە
زووکەوە قاڵبووی پەنجە نەرمکردن بوون لەگەڵ کارەساتەکان ,
ڕاهاتبوون لەگەڵ مەرگە بە کۆمەڵەکان, قاڵبووی ناو ئازارەکانی
ژیان و بەرەنگاربونەوە بوون, سەرباری هەواڵە ناخۆشەکان وەلێ
ئاسۆی ژیان هێشتا لای دانیشتوانی گۆپتەپە و دەڤەرەکە مابوو بە
قەتماغەی مەرگەوە, بهارەکەی تەڕ و پڕ و خۆش بوو وەك ئەمساڵ ,
دەغڵ و دانی ناوچەکە تا چاو بڕ بکات سەوز دەچوەوە , گۆپتەپە
خاوەند خاکێکی کشت و کاڵی بەراو و زەوی دێمی بە پیت و بەرەکەتە ,
کێڵگەی بەرینی گەنم و جۆ, مەرەزەی سەوز , گۆلی تەماتە و سەوزە,
کێڵگەی لۆکەو گوڵە بەڕۆژە , بامیە و شوتی , ڕەزی هەنجیر و قەیسی
و هەنار, سەوزایی گۆلە توتنەکان …

ئەو ناوەی نەخشاندبوو , گوڵە گەنم و جۆ و گوڵە بەڕۆژەکان سەریان
نابوو بە سەری یەکەوە , لە سوجدەدا بوون بۆ تیشکی زێڕینی خۆرەتاو
, هەموو پێکڕا بە داماویییەوە سەیری گۆپتەپەیان دەکرد , وەشتێکی
نەرم , کزە بایەکی غەمگین مژدەی هاوینی پێ بوو, بە هێمنی
هەڵیکردبوو, گولیلکە نیسان لە ناو ئەو دەریای سەوزاییەدا

کەروێشکەیان دەکرد , دەغڵ و دانی ئەو دەشتاییە بۆ ژیان سەمایان
دەکرد , کە چاوت بە شیوو دۆڵ و دارەکان دەکەوت , هەستت بە
سوکنایەتی لە ڕوحەوە دەکرد, ڕۆژێکی سام□ و خۆش , لە قولایی
ئاسمانیش پەڵە هەورێك بچوك نابینرا , شینایی ئاسمان ئاوی لەچاو
دادەهێنا , نوزەی کزە بای وەشتە هێواشەکە, نەرمە جۆلانێی بە دەغڵ
و دانی ئەو د□ق□ر□ دەکرد, لە دورەوە کەروێشکەی دەغڵ و دانەکە
شادی دەزاندە قوڵایی دڵەوە, لێ دڵێك پەیتا پەیتا هەواڵی ناخۆشی
بۆ دەهات و لە دورەوە گوێ بیستی لێدانەکانی دەبووی, دڵەکانی ئەو
رۆژانە ئارامییان لە دەست دابوو, گڤەی ئەو شنە بایەیەی بۆنی
ڕوبار و باخەکانی لەگەڵ خۆیدا بۆ هەناو دەهێنا.

خۆرەتاوی ئەو ئێوارانە تیشکی زێڕینی بەسەر دۆڵ و شیوو هەڵەت و
تەختاییەکانی قەڵاسێوکەو شێخ بزێنیدا بە یەکسانی دەبەخشییەوە,
روباریش بە گەورەیی خۆی بەردرابوەوە, تریسکەی تیشك دانەوەی
تەنەکەی سەر شان کچان , لەگەڵ بریقەو باقی جلە ڕەنگاوڕەنگەکانیان
لە دورەوە دەبینراو تریسکەی زێڕینی دەدایەوە, جوانییان لە
گولیلکە نیسانی بنار تەپۆلکەکان دەسەندەوە . خەڵکی د□ق□ر□کە
چەندین ڕۆژ بوو لە دڵە ڕاوکێیەکی داچەڵەکێنەردا دەژیان , هەواڵ
لە دوای هەوالیان پێ دەگەیشت , پەیام لە دوای پەیام لە
شارەکانەوە دەهات و بروسکە ئاسا خۆی دەکرد بە ناوچەکەدا , بە
خێرایی بە شاخ و هەڵەتەکاندا گوزەری دەکرد و خۆی دەکرد بە
ماڵاندا, هەمووی باسیان لە نزیکبوونەوەی هێرش دەکرد بۆ سەر
ناوچەکەیان , هەمووو هەواڵی مەرگ و ماڵوێرانی بوون, خەڵکەکە
نیگەران بوون لە چارەنووسی نادیاری خۆیان , پەیتا پەیتا لە
شارەکانەوە لە کەس و کاریانەوە نامەو ڕاسپاردەیان پێ دەگ□یشت بۆ
ئەوەی خۆیان ڕزگار بکەن, وەلێ ڕێگاکانی دەربازبوون هەموو
گیرابوون , دەروازەکانی ژیان پێوە درابوون , هیچ ڕێگایەکی
ڕزگاربوون بۆ خەڵکەکە نەمابووەوە, کۆمەڵێك بەرپرس کە زۆریان
خەڵکی ناوچەکە نەبوون , یاخود ماڵ و کەس و کاریان ل□ د□ق□ر□کە
نەمابوون و رزگار ببون, تاکو لە هێرش بۆ سەر ناوچەکە لە دەستی
بدەن , ڕێگەیان لە خۆ ڕزگار کردنی خەڵکەکە دەگرت , هیچ
دەروازەیەکی دەرچونیان نەهێشتبوەوە بۆ جەماوەر, کەچی لە کاتی
هێرشیشدا زەوی قوتیانی دا , هەرە سومبلەکانی قەرەمانیەتییان لە
بەردەم شاڵاوی هێرشەکان بە چۆکدا هاتن , نەیان توانی یەك چرکە
داکۆکی لەو شوێنانە بکەن کە پرسگەی ڕێگە گرتن لە دەرچونیان بۆ
جەماوەر تیایدا دانابوو , بەمەش هەزاران نیچیریان خستە بەردەست
تاوانباران, نایان زانی ئەوەی دەیکەن تاوانێکی نێونەتەوەییەو بە

تاوانی جەنگ بە ناوبانگە, بە بارمتە کردنی خەڵك بە رزگار کردنی خۆ, ئەوان وایان دەزانی وا راهێنرابوون هەر کارێك بکەن ئازادن, لەبەر ئەوەی پێشمەرگەن یاسا نایانگرێتەوە .

سەیرکەن و جوان سەرن جبدەن و بنواڕن , بزانن چۆن بەڕێز مەلاشاخی ئازایانە باسی ئەم ڕاستییەمان بۆ دەکات : (سەرلەبەیانی رۆژی 1988-5-3 لەسەر داوای (مامۆستا باپیر)لە بینایەی قوتابخانەکەی گوندی (پەڵکانە) لە ماڵی (وەستا سابیر)کۆبونەوەیەکمان ئەنجامدا, بە مەبەستی شیکردنەوەی بارودۆخ و مەسەلەی خۆسازدان و بەرنامە داڕشتن بۆ بەرپەرچدانەوەی هەر هێرشێکی چاوەأوانکراو بۆ سەر سنوورەکان.

لەو کۆبونەوەیە دا…ڕەخنەی ئەوە لە بەندە گیرا…چۆن سەربەخۆ مۆڵەتی هەندێ خێزانم داوە کۆچ بکەن بۆ ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ڕژێم!؟)* *ئەنفالی خاڵخاڵان مەلا شاخی چاپی یەکەم 2001 .دیارە ئەوە تەنها نموونەیەکە لە ناو دەیان نموونەی دی , لەمبەر و ئەوبەری زێ , بەرپرسان ڕێگریان لە خۆ دەربازکردنی خەڵك گرت , سنوورەکانی دەربازبونیان لەبەردەم ڕزگاربوونی خەڵك داخست .لەو لاوە لایەنێکی دیکە بە پێچەوانەی لایەنەکەی مەلا شاخییەوە کە ینك ە , پارتییەکان هەموو ورەیەکیان لەدەست دابوو , بانگەوازی خۆ قوتار کردن و بە ئومێدی بەرگریی کردن و کۆتایی خەباتی چەکداریان دەدا بە گوێی خەڵکەکەیا , ئەستاش خاوەندی سەروەرییەکانی خەباتی چەکدارین !! , وەك چۆن ئەوانەی ڕێگریان کرد لە دەرباز بوونی خەڵك بونەتە خاوەند کەسوکاری قوربانیان.

” لە ڕۆژانی پێش ئەنفالی چوارەمدا ئەو پێشمەرگانەی لە خوار شکابوون هاتبوونە گۆمەشین و خۆیان کۆدەکردەوە , کوڕێکی هەرزەکاری خەڵکی گۆمەشین , کە لەو دەمەدا تەمەنی سیانزە ساڵ بوو , مەزەندەی (300-200) پێشمەرگەی دەکرد کە لە سەرەتای مایسدا لەو ناوەدا بوون , ڕۆژێك دوای هێرشە کیمیاوییەکەی گۆپتەپە بڕیاریان دابوو بڕۆن بۆ ئێران و تراکتۆری گوندنشینەکانیان گرتبوو بۆ گواستنەوە , خەڵکی گۆمەشین دەستەو دامەنیان بوون زۆریان لێ پاڕانەوە واز لە خەڵکەکە بێنن و تاقە هۆکاری دەربازبوونیان لە دەست نەکەنەوە , بەڵام پێشمەرگە گوێیان پێ نەدان , بە هەرحاڵ دەمەوبەیان تراکتۆرەکان بە بەتاڵی لەگەڵ شۆفێرەکانیان گەڕانەوە و خەڵکی کەوتنە ڕاکردن بەرەو لای کەیە _ جینۆساید لە عێراقدا , پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , سلێمانی ل323 ساڵی 1999) .

لە هەموو ساڵە نەهامەتییەکانی کورد لە سەر زەوی , بە پێچەوانەوە ئاسمان بەزەیی بارانی خۆی بەسەر خاکدا دەبارێنێت, ئەو ساڵەش بەهەمان شێوەی ساڵە سەرە خۆرەکانی دیکە , خاك تێرەو قوڵپی ڕشانەوەی ئاوی باران دەدات . بەڵام خۆشی ساڵی هات بەو خەڵکە چی ! , ئەوان چارەنووسی خۆیان , لە ئاوێنەی چارەنووسی خەڵکی ناوچەکانی گەرمیان و قەرەداغ دەبینییەوە , ئەو سەروەت و سامانەی بە ڕەنجی چەندین نەوە کۆیان کردبوەوە , ئەو چرکە ساتە باری گران بوو بۆیان , نایان زانی چی لێبکەن , هیچ ئومێدێك بە ژیان لای خەڵکی ئەو ناوچەیە نەمابوو , ژیان زۆر ناشرین ببوو , مەرگ خەریك بوو وردە وردە لە دڵی خەڵک□کدا شیرین دەبوو.

چومە ماڵێك پیرێژن تاقە بەرانەکەی بۆمان سەربڕی بوو , وتم نەنە بۆ ؟؟ , لە وەڵامدا وتی : ڕسقی منی تێدا نەماوە , کوڕم دەزانی کە سەریی دەبڕم وەك ئەوە وایە چەقۆ لە ملی خۆم بنێم ؟؟؟ , بەڵام ئێوە نەیخۆن جاشە خوێڕیەکان تاڵانی دەکەن , گۆشت قابیل بە هەڵۆیە, عافیەتتان بێت کوڕم , نۆشی گیانی بکەن "بۆ سبەی خوێڕییەکان " جاشەکان " گرتیان و کردیان بە دیاری ", مام ئەحمەدیش لە سەر تەپکی هەورازی□ك □اکشابوو , ئاخی ژیان لە هەناویان کڵپی دەدا , بە دیار گەنمەکەیەوە بە کوڵ دەگریا , فرمێسکی خۆی دەخواد□و□ و ن□رم□ گریانەکە دەکات بە هەنسك , هەنسکەکەشی بە قوڕگ قوت دەداتەوە و دەیکرد بە ورە و دەیشاردەوە , لە گەڵ هەنسکی گریاندا بە نەرمی گەمەی بە سەمای ئەو گەنمە دەکرد , کە لە بەردەستی کەروێشکە سەمای دەکرد , هیچ ئومێدێکی پێ نەمابوو , دەتگووت گیسکێکی ماڵییە , ل□ بەر خۆشەویستی خاوەنەکەی هارو هاجییەکەی قووت داوە, گەنمەکە بە پێچەوانەی خاوەندەکەی ڕۆژ بە ڕۆژ باڵای دەکردو دەچوو بە ئاسمانا و قەڵەو دەبوو , نایوزانی وێشومەی ئەنفال چەندە ترسناکە, بەڵام خاوەندەکەی چرکە بە چرکە لە لاوازی دەدا , ڕووی کردە ئاسمان و هەناسەیەکی قوڵی بۆ هەڵکێشاو بە نەرمییەکی پڕ لە ئازارەوە گووتی : (دەبێت کێ بتخوات؟؟؟), کەمێك ئاوی خواردەوە , تنۆك تنۆك بە لێویا هاتە خوارەوە, لە لچی سەرەوە نەرم نەرم دەرژایە سەر لچی خوارەوەی, , پاشان گۆچانەکەی تاو دایەوە بەرەو ناو ئاوایی کردەوە , بە دڵساردییەوە ئەو جێگەیەی بەجێهێشت ,لە دڵی خۆیدا بیری لە ژیانی خۆ شاردنەوەو ئاوارەیی و گەڕیدەیی پاش کارەساتەکەو لە دەستدانی ئازیزانی دەکردەوە , گەورەترین کارەساتی ژیان ئەوەیە , لە چرکە ساتێك , جڵەوی ژیان لە دەستی خۆتدا نەمێنێت , دەیزانی پارەش بە کەڵکی ئەم ڕۆژە ڕەشە نایات , بیری لەوە دەکردەوە , چۆن کەڵەکێك بۆ پەڕینەوەی ماڵ و

منا□ك□ى لە زێكە دابين بكات , هێشتا هەواڵى بەردانەوەى زێكەى پێنەگەيشتبوو , لێ لە ترسى بەرپرسەكانى پارتى دەسەڵاتدارى ناوچەكە بيرۆكەكەى خۆى قوت دەدايەوە, ئيرەيى بە با , بە پاسارى , بەهەموو شتێك دەبرد كە ئازاد بوون , وێنەى منداڵەكانى بەردەوام بەربينيان پێى دەگرت .

رۆژەكانى پێش ئەنفالى گۆپتەپە (چوار)ەو , پاشماوەى خەڵك و پێشمەرگە رزگاربووەكان ناوچەى قەرەداغ و گەرميان , ئەوانەى ڕزگاريان بووە لە مەرگ , وا لە ناوچەكانى شوان و شێخ بزێنى و قەڵاسێوكەو رۆژهەڵاتى كۆيە , لەم گوند بۆ ئەو گوند دەخولێنەوە , لە ناوەڕاستى مانگى چوارەوە , ووردە ووردە ل□ د□ق□رى گەرميان و قەراغەوە پەڕينەوە بۆ ناوچەكە, ئەوەى خۆى دەرچووە و سەرى ساغە, كەس و كارى بزرە و ئەنفالكراوە, وەلێ بەلايانەوە ئاسايى بوو هەموو لە چاوەڕوانى بەردانيان دا بوون, لەو ڕۆژگارە ئەوەى بيرى لێێناكرايەوە, ئەو كەسانەى كە گرترابوون ئيتر نەيانبينينەوە , هيچ كەس لەو سەروبەندە هەستى بە گەورەيى قەبارەى تاوانەكە ناكرد , نە وشەى ئەنفال بە هەند وەر دەگرترا , نە قەبارەى زيانەكانيش ژمارەيەكيان هەبوو , كێ بيرى لەوە دەكردەوە ئەو هەموو منداڵە شيرە خۆرەيە لە پێش گەورەكانەوە لە ناو حەوزى تێزا بدا بتاوێنرێنەوە , يان ببەخشرێن , پيرەكان سەگ بيان خوات و پاكيزەكانيش لە بازاڕەكانى ك□ي□لداريدا بفرۆشرێن , كەس لە ئێمە لەو ڕۆژگارەدا , ئامان زانى و پەيمان پێى نابرد , بارستايى ئەو تاوانەى كە ناوى ئەنفالى لێنرابوو ئەوەندە گەورە بێت , دەنا وێنەيەكمان لێى دەگرت و دەنگێكمان زەبت دەكرد, لەو ڕۆژگارەدا ئەنفال هەمووى چەند هەفتەيەك بوو ئاشنايەتيمان لەگەڵ ناوە كوردەوارييەكەى پەيدا كردبوو, تازە كامل ساجت بە بەرى كورددا بڕيبووى .

ئەو پاش نيو□□ي□ لەگەڵ هاوڕێيەكمدا بەناوى ((ماجيدى كەريم خەيات حەسارى))) , كە سەربازى هەڵاتو بوو لە ماڵى خوشكەكەى لە گوندى جەلەمۆرد دەژيا, پێكەوە پياسەمان دەكرد, يادگارى ڕۆژە خۆشەكانى قوتابخانەو مندا□□ى و حەسيرەكەو ئيمام قاسممان بۆ يەكتر دەگێڕايەوە, باسى تەزبێحەكەى واجيدە فەنى و تێكۆشانى باوكە تێكۆشەرە شيوعييە قيادە مەركەزييەكەيمان دەكرد , پاش عەسرانێكى خۆش , ئاسمان پەڵە هەور بە دەم و چاويەوە ديار نەبوو , خەڵكەكە چاوەڕوانى بانگى ئێوارەيان دەكرد , تاكو لەو ڕەمەزانە ڕۆژووەكە فريايان بكەوێت و لە دەردو مەرگەساتە ڕزگاريان بكات , لە ڕۆژى

سەختیدا ئاسایە سرووتی ئاینی زیاتر زاڵ دەبێت بەسەر بیر و هۆشی مرۆڤەکاندا , لە ناکاو چەند کەپتەرێك هاتنە سەر ئاسمانی ناوچەکە , خوڵەکیان بەسەر گەپتەیا داو بەخێرایی گەڕانەوە, پاش چەند دەقەیەك نزیك بە کاتژمێر 5,30 ئێوارە ستونێك دوکەڵی سپی لە ئاسمانی بەری عەسکەرەوە چوو بە ئاسمانا , گوندی عەسکەر بە خۆی لەمانەوە دیار نەبوو , کەوتبووە پەناگەوە , دوای زانیمان 9 کەس لە گوندی عەسکەر ببون بە قوربانی ,پاش کەمێك , 6 فڕۆکە (ئەوەی من لە دورەوە بینیم) هاتنە سەر ئاسمانی گەپتەپە , دوکەڵی قینی ڕەنگ خواردویان باراند بە سەریدا , نەوعی فڕۆکەکان زۆر گەورەتر بوو لە دەنگی بۆمبەکان , دوکەڵەکەی سپی ئاسمانی گەپتەپەی لێڵ کردبوو , پاشان دوکەڵەکە ووردە ووردە بەرەو ئاسمان هەڵکشا سواری سەری شینایی ئاسمانە ساماڵەکە بوو , نە بریقەو باقی تەنەکەی ئاوی سەر شانی کیژانی هەشت , نە تیشکی زێڕینی خۆرەتاوی پاش ئێوارانی بەهار ما , گەردەلولی کیمیا بارانەکە لە بەر چاومە , لە دورەوە چڕگاکەی بانگەوازی مەرگی بە کەمەڵەی دەدا , ئەوەندە چڕ بوو , لە قورسایدا ئاوس ببوو , سکی لە زەوی نابوو, بە گرانیی سەردەکەوت بە بان و دەچوو بە ئاسماندا, بانەندەکان لە ناو دوکەڵی کیمیایەکە مەلەیان دەکرد و بەردەبوونەوە , دوکەڵەکە بە هەر چوارلادا پەلی دەهاویشت و بە دوای مەرگدا دەگەڕا تاکو بە یەکسانی بەسەر خەڵکەکەدا دابەشی بکات , سەری دەکرد بە هەموو کون و کەلەبەرێکی دەڤەرەکەدا , هیچ جۆرە زیندەوەرێکی لە مەرگی خۆی ڕزگار ناکرد ((مرۆڤ – ئاژەڵ- ڕووەك – تەنانەت زەوی)) , بە یەکسانی دوکەڵی مەرگەکەی دابەش دەکرد بەسەر هەمووماندا , نایەویست کەس و هیچ شتێك بە بەری بکات لە مەرگەساتەکەی , شێخ و مسکێن , هەژار و دەوڵەمەندی پێکەوە بەردەدایەوە سەر زەوی , ناو کێڵگە , ڕوبارەکە , وەشومەی مەرگەکە بە ناو کۆڵانەکان گەپتەیەدا غلۆر بوەوە بە دەم زەییەکە , تەنەکەی ئاوو کچەکەی تازە هەڵچوو , دایك و مندال , کە مەمکی دایکی بە دەمییەوە بوو پێکەوە دەیانی دا بە زەویدا, پشیلەو سەگ و کەر و کەتر و مەڕ بزن...... هتد , هیچیانی بە بەری نەکرد لە کارەساتەکان خۆی , هەموویانی لەگەڵ زەویدا چووتکرد.

خەڵکێکی زۆر لەسەر کێڵگەو مەزراکانیان بە دەور یەکدا مردن , لە کاتێکدا هەندێکیان خەریکی کشت و کاڵی بوون , هەندێك کەسی دیکە کەوتنە زەییەکەوە , زەییەکە زیادیکردبوو , چ ئاوەکە لە دوکانەوە بە نەخشە بەردرابوەوە , ڕژێم هەردەم لەکاتی هێرشەکانی بەسەر ناوچەکە , پێشتر ئاوەکەی بەردەدایەوە , تاکو پێشمەرگەو خەڵکی دەڤەرەکە نەتوانن ئەمبەر و ئەوبەر بکەن بە کەڵەکە دارینەکان , دواتر

چەندین لاشە لە ڕوبارەکە دەزرانەوە ,((هەندێکیان دەم و چاویان ڕەش هەڵگەڕابوو بە دووکەڵ داپۆشرابوو , ئەوانی تر ئاسایی بوون بەڵام ڕەق بووبوون , من دایکێکم بینی مەمکی لە دەمی کۆرپەکەیدا بوو و لەو دۆخەدا ڕەق بووبوو – جینۆساید لە عێراقدا , پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , سلێمانی ل313 ساڵی 1999)) .

لیستەکی " 109 قوربانی کیمیاوی , 264 ئەنفالکراو" ناوی وەك قوربانیانی گوندی گۆپتەپە پێشکەشکرا . یەکەمجار لە بەردەم گەورەیی تاوانەکە لەرزیم , بەڵام هیچم پێ ناکرا , ئەو خەڵکەی هەمان بەیانی نمەکیانم کردبوو , ئێستا وا لە دورەوە شایی مەرگیان بە کۆمەڵ بە چاوەکانی خۆم دەبینم , کتێبەکان کۆڵم هیچ چارەسەرێکیان پێ نەبوو بۆ ئەو مەرگەساتە گەورەیە , ڕستە شۆڕشگیرانەکان لە ناو پەرتووکەکان لە ترس کیمیا بارانەکە جوڵەیان ناکرد, مرۆقایەتی و نێونەتەوەیی لەو چرکە ساتەدا هەمووی بە فلسێك .

شەو لەم ئیزگەوە بۆ ئەوی دیکە, لە ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ڕۆژئاوا , بەدوای هەواڵی مەرگی ئەو زاروك و ژن و خەڵکەیا گەڕام کە بە چاوی خۆم بینیم , هیچ ڕادوێیەك باسی ئەم هەواڵەیان نەکرد , دەتگووت لە ئەستێرەیەکی دیکە ئەم مەرگەساتە ڕوی داوە, هەموو باسیان لە پێك لێدانی بەرپرسانی چەپ و ڕاست , شەڕە بەردی غەزەو پاریس , دادگاییکردنی پۆلپۆت , گەشەی بەرهەمی نەتەوەیی , ڕیشی خومەینی و ئوسامەیان دەکرد .

هێواش هێواش دوکەڵەکە بەرز بوەوە بۆ ئاسمان ,ئەوجا کەوتە کوشتنی تیشکی خۆرەتاوی بان گوندەکە, شینایی ئاسمان , جریوەی باڵندە, هەموو سەرتاپا پێکەوە مەرگ بردیانییەوە, کاتێك تیشکی خۆرەتاوەکە خۆی دەدا بەبان پشت دوکەڵی کیمیاوییەکە دەگەشایەوە , کیمیاکە ئاوس بوو بەو هەموو ڕوحەی هەڵییانی کێشابوو , ڕوحی مرۆڤە باش و خراپەکان پێکەوە , بە بان پشتی ژەهرەکەیا دەچوون بۆ جیهانێکی دیکە , ڕوحیانەتی هەژار و دەوڵەمەندەکان پێکەوە دەفڕین , ئەوانەی لە هەموو ژیانیاندا کێشەیان لەگەڵ یەکدا هەبوو , شێخ و مسکێن , ئاغاو جوتیار ئەو رۆژە تەنها ئەو چرکە ساتە یەکسان بوون, گۆپتەپەش بە دیار ئەو کارەساتە گەورەیەوە , هاتبووە گریان و بەچۆکدا هاتبوو , تنۆك تنۆك خوێنی لێ دەتکایەوە .

ئەم تاوانە لە گوندێکی وەك گۆپتەپە , زیاتر لە 300 هاوڵاتی شەهید و برینداری لێکەوتەوە , ڕۆژی دواتر بریندارەکانیش حەزیای ئەنفال

بەرەو مەرگیانی هەڵکێشا , بە دەم ترس و برینداری ڕۆژی پێشترەوە
هێرشکرایە سەریان , بەهۆی بریندارییانەوە نەیان توانی خۆیان
ڕزگار بکەن , ئاخر چۆن بتوانن , زیندووەکان هەموو گرتران نەك
بریندارەکان , بە تولە ڕێی بناری زێکەیا ویستیان خۆ ڕزگار بکەن ,
بەڵام بە کۆمەڵ گرتران ” بۆ ڕۆژی 1988-5-4 هێرشی زەمینی دەستی
پێکرد , گوندی گۆپتەپەی ڕوخاند و لاشەی کوژراوانی بۆردومانی ڕۆژی
پێشتریشی بە شۆفەڵ خستە ناو گۆڕێکی بە کۆمەڵەوە , لە ترسی ئەوەی
نەوەك زیان بە تەندروستی پیاوانی ڕژێم بگەیەنێ “((ئەنفال –
کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001
, چاپخانەی موکریان- ل119)) .

بۆ سبەی ڕۆژ زوو لە خەو هەڵستاین , هێشتا تاریکایی بۆلێڵی بەیان
باڵی بەسەر گوندی جەلەمۆرددا کێشابوو , خۆمان بۆ چارەنووسێکی
نادیار ئامادە کرد , بابۆڵەیەك گەورەم پێچایەوەو دانەیەکیشم کردە
گیرفانم , چنگێك خوێشم لە لای□ن□ك ئاڵاند کردەمە تورگەکەی
کۆڵمەوە, کە بە پەڕۆ لە جیاتی کۆڵە پشتی دروستم کردبوو بۆ کتێب و
دەفتەرەکانم , چومە دیار ماجیدی هاوڕێم کە شەو پێکەوە خەوتبووین
, نەرمە ماچێکی ناوچەوانیم کردو بۆ دواجار بەجێم هێشت , لەو
کاتەدا وام دەزانی چارەنووسی من لە مەترسیدایە , کەچی ئەوی بێ
تاوان بووە قۆچی قوربانی , خۆشەویستیم بۆ ئەو تاکو ئێستاش لەو
چرکە ساتەی ئەو دەمەدا دەژێت .

لەو بۆ لێڵی بەیانیانە سەربەستە درێژ دوای خۆی گەیاندە هاندەران
لەناو جەلەمۆرد هاواری دەکرد ” شیوعییەکان ترسنۆکن هیچ نیە هێرش
نی□ , دواتر بۆ هەتا هەتایە لەو چرکە ساتەوە ئیتر ببڕای ببڕ
نەبینرایەوە ” ئەمەش پاش ئەوەی مامۆستا عەلی زەنگەنەو ئەوان
ویستیان بپەڕێنەوە بۆ دەشتی هەولێر رێگا گیرابوو گەڕانەوە بۆ
لامان.
ئێمە قارەمانانی پێشتر, هەموو تێمان قوچان, ئەوانەی دەسەڵاتدار و
فیرعەونی د□ق□ر□کە بوون, بە ئەندازەی ئێمەش بەرگەیان نەگرت,
لەگەڵ دەرکەوتنی یەکەم پرشنگی بەیانی لە گوندەوە بە دوای یەکدا
دەرچووین , ئاسۆ هێشتا سوور بوو , پاشان هەتاو لە بان گۆپتەپەوە
دەرکەوت , بە دوای ئێمەشدا خەڵکەکەش مقۆ مقۆیان تێکەوت , لە بەر
چاومە پیریژنێێکی 80 ساڵانە , سیمای غەمگینی بە دەموچاوییەوە
دەبینرا و هاواری دەکرد : حەرەس قەومی دێت خۆتان ڕزگار بکەن ,
غەدارن .

سەر دەبڕن , زمان لە بن دەردێنن , دامانی کراسەکەی ل□ بەر پێی

دەخشا , مەنجەڵە کوڵێك بە دەستێکییەوە و کترییەك چای بە دەستەکەی دیکەیەوە بوو , دەیەویست ل□ ت□□انی جاشەکان ڕزگاریيان بکات , دەیانی دیکە بەهەمان شێوە بەو سەحەرە دەبینران , جوڵەی ئەو پیر و مندا□□انە کە لە چاو تەمەنیانا زۆر چوست و چالاك بوون , هەموو ماڵەکانیان بەجێهێشت , جگە لە جاشەکان دزی دیکە نەمابوو , منداڵ بە دەم کروزەی گرییانەوە بە دەست دایکیی□وە هاواری دەکرد , فریای هەنگاوەکانی دایك و باوکیان ناکەوتن, چاوی هێشتا بە خەوی خۆشی بەیانیانی بەهارەوە بوو , بە پێی پەتی بەدەم گریانەوە و بە توندی بە دوای دایك و باوکیانا ڕادەکێشران , خۆیان گران کردبوو نایان ویست گوندەکەیان بەجێ بهی□□ن , ژنانی چارشێوە لەسەری کۆڵ لە پشت و چارۆگە لە ملی پڕ لە خۆراك , مندا□□انی نیمچەش بە نەرمە غار بە دوای دایك و باوکیانەوە ڕێیان دەکرد , هەندێکیان تورەگە پڕ لە خۆراك و مەتارە ئاو بە دەستیانەوە بوو, پیاوەکانیش هەریەکەیان کۆڵێك لە کۆڵیان و یەکی دیکە لە بن هەنگڵیان , دەمووچاویان بۆ چارەنووسێکی نادیار لە ترسی هەژاری و مەرگ غەزەبی لێ دەباری , پێکەوە هەنگاویان دەنا تاکو خۆیان بشارنەوەو حەشار بدەن , وەلێ نەیانزانی جاشەکان , پێشمەرگەی ڕوخاو کە هەمان بەیانی نمەکیانیان کردبوو , شارەزایی کون و کەلەبەری د□ق□ر□کە بون, بن بەرد بە بنە بەردی ناوچەکە بەڵەد ب□ون , هەموویان دەدۆزنەوە , دەیانکەن بە دیاری بۆ مەرگ , چاوم گڕدا مام ئەحمەدم نەبینیوەوە , لاوێك لەسەر ڕێگاکە ڕاکشا بوو چاوەڕوانی هاتنی یارەکەی دەکرد , تاکو بۆ دواجار تێی بڕوانێت , کەمێك لە ئاوی مەتارەکەی نۆش بکرد , بە حەپەساوییەوە سەیری خەڵکەکەی دەکرد, بەڵێ ئەو خەڵکە بێ تاوانە , جاشەکان هەمویانیان لەو کون و کەلەبەرانەی قەڵاسێوکا , لەناو هەردەو چیاکان , کەندڕ و تاوێرەکان , کونە شاخ و ئەشکەوت و دۆڵەکانا دۆزییەوە و بە کۆمەڵ ئەنفالیانیان کردن, بابە روتەی جەلەمۆرد بووە دوا وێستگەی ژیانی ئەوان, لەپاڵ هەزاران مرۆڤی دیکە بە کۆمەڵ بوونە خۆراکی ئەو ئۆپەراسیۆنەی ناوی ئەنفالی چواری لێنرا , جەلەمۆرد بە 480 ئەنفالکراوەوە بووە سەرقافڵەی گوندە ئەنفالکراوەکانی کوردستان, ئێمە دوا شاهیدی زیندو بوین ئەو رۆژە لە گەڵیان , ئەوەشی هەیان بوو هەموو تا□□انکرا " لە گەرمەی ئەم کارەدا واتە لێسەندنی پارە و زێڕ و شتی بە نرخ لە گوندی جەلەمۆرد جاشێك ناڕەزایی دەربڕیوە ئەفسەرێکی سوپاش بە توڕەیی گوتبووی : ئەو خەڵکانە بۆ کوشتن دەبرێن ناتوانن پارە و ئاڵتونەکانیان لەگەڵ خۆیان ببەن , چونکە یاسای دەوڵەت دەڵێت دەبێ ئەمانە لەناو ببرێن)) , سەرەڕای ئەمەش جاشەکە چەك کرا ((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی

موکریان – ل 123)) .

هەموو ئەوانەی پێشتر ڕێگای دەرچوون و خۆڕزگاربوونیان لە خەڵکەکە گرت, وەك هەڵم چوون بە ئاسمانا لەو ڕۆژگارە دژوارە کەس نەیانی بینییەوە , تەنانەت چەندێکیان بوونە چاوساغی ڕاوکردنی خەڵکەکە, ئەوانی دیش بەشێکیان لە سنورەکانیش خۆیان نەگرتەوە , کە ئەنفال دەستی پێکرد, هاوڕێ قاسم نۆکانی هاتە تەنیشمەوە وتی ” چیمان بەسەر دێت … وتم کارەساتە یان دەفڕین و دەبین بە دەوڵەت یان دەتڕین بە هۆی هێنانی سوپای ئێرانەوە…..” .
لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چواردا , ئەم هێزانە سەرباری چەندین مەفرەزە خاسەی جاش پشکدار بوون : فەرماندەیی هێزەکانی نەسر بە سەرۆکایەتی عەمید ڕوکن خالید ئەحمەد ئیبراهیم , هێزەکانی 46 بەسەرۆکایەتی عەمید عەلی ئەحمەد محەمەد . فەرماندەیی جەحافلی دیفاعی وەتەنی 1. فەرماندەیی هێزەکانی پارێزگارییی نەوت بە سەرۆکایەتی عەمید بارق , تیپی 38 , تیپی پیادەی ئالی 5 , تیپی پیادەی 8 , تیپی پیادەی 2 , .

ئامریەی مەواقعی فەیلەقی 1 بە سەرۆکایەتی عەمید ڕوکن عەلا محەمەد تەها . لیوای پیادەی 444. لیوای پیادەی 110. لیوای پیادەی ئالی 46. لیوای مەغاویری 1 ی فەیلەقی 1. فیرقەی مەغاویری 10. لیوای قوات خاسەی ژمارە 65 و 66 و 68. لیوای زرێپۆشی 46. فەوجی مەغاویری فیرقەی 28. 27 فەوجی جاش و مەفرەزەی تەواری سلێمانی و کەرکووك , هێزی ئاسمانی و کەرتی کیمیاوی و یەکەکانی هەواڵگری و ژمارەیەك هێزی جۆراو جۆری تر.ئەو سوبحە تەپ و تۆزی ئۆت□م ب□لی جاشەکان لە دورەوە دەبینرا , چەندین کم وەك مار پێچی دەدایەوە و خولی دەخواردەوە , لەهەرچوارلاوە دەهاتن , سەروبنیان دیارنەبوو , لە دورەوە هەڕەشەیان لە جەماوەری ناوچەکە دەکرد , کاروانەکانی مەرگ , کە جاشەکان لەناو بەرازیلی و شۆفرلێتە سورەکانییانەوە لە پێشەوەی بوون, لە کێبڕکێی هێرشدا بوون بۆ کاولکردن و سوتاندنی کوندەکان و گرتنی خەڵکەکەی و تاڵانکردنی سەروەت و سامانەکەیان .

ئەو ڕۆژە , لە هەرچوار لاوە هێرش دەستپێکرا , ئەوەی لە یادمە , لە چەمچەماڵەوە بە س□ قو□□ ب□ (کانی عارەبان – شێخ پاڵەوان – پاڵکە ڕەش), لە تەقتەقەوە س□ قو□□ (قو□ر□ناو – مخەڕەس , جگیلە) , کۆیە بۆ (شەوگێڕ – بناری حاجی قو□□ا , تیمارۆك , بەری ڕۆژئاوا) , شوان (جولحان , عەلی بەیان – بان کەل) , قو□ر□هەنجیر بۆ سەرخاسە , لە گۆپاڵەوە بۆ گەورەدێ , لە سوسێوە بۆ (عەواڵان – چەمی سورقاوشان) , لە دوکانەوە بۆ کلێسە , لە پردێوە بۆ (چیا چەرمی

– گەڵۆزی – توڵکی , دەشتی هەولێر) , لە قوشتەپەوە بۆ (کەلی – قەشقە _ دەشتی هەولێر) , لە هەولێرەوە بۆ ڕۆژئاوای کۆیە , …. , لە شیوەسورەوە بۆ (تورکمان باخ – ناڕوجە) .

بە بەرچاومانەوە گوندەکان دەسوتاو گڕی تێ بەردەدرا , دوکەڵ و گەردەلولی شۆفەڵەکان ئاسمانی ئەو ناوچەیەی داگرتبوو , کام شوێنی چەپەکە جاشەکان بۆنیان بە مرۆڤەکان ناوییەوە دەکرد و دەریان دەهێنان و دەیاندۆزینەوە , لەو ناوچە پان و بەرینە, پنتێك نەمابوو بۆ خۆ حەشاردان و خۆشاردنەوەی خەڵکەكە, هەر چرکەی هەواڵی گرتنی هاووڵاتیانی بە کۆمەڵی گوندێك , خیانەتی سومبلێکی قارەمانییەتی , نامەردی گروپێکی چەکدار … مان دەبیست .
ئێمە خۆمان گەیاندە سەر خا□خ□ان بە دوو گولە ئارپێجییەوە , کۆپتەریش لە دورمانەوە دەسوڕایەوە , هیوا رەشیش مەفرەزەیەکی برد, لێ پەلاماری 21 بەرەیی لە ئاستی ئێمەدا نەبوو, ئەوانی دی هەموو ورەیان توانبوەوە, ئەو خەڵکەی رێگری رزگاربونیان لێکرابوو نەیان توانی بۆ چرکە ساتێکیش داکۆکیان لێبکەن.ئەو ئۆپەراسیۆنە وەك قەلە ڕەشی شووم , لە دوای ئەنفال دنیایەکی تازە بوو , نەك ژیان بگرە کازیوەو نەسیمی بەیانیشی نە هێشت , بێ خشپە ڕێمان دەکرد , کەس نەمابوو جگە لە ڕێبواران و پێشمەرگەی تاك و تەرا , لە ناو پاشماوەی گوندی ڕوخاوو , دیواری ڕماو , باخچەی وشکەوە بوو , کێڵگەی تەرك کراو ڕێمان دەکرد , کوردستان ببوە گوندی کاول , دارستانی ڕەشی قەرەبلووت , کوچەی گیراو و داری سوتاو چیای چۆڵ و کێڵگەی فەرامۆشکراو , هیچ نەمابوو , تەنها باوەڕ بە ژیان , بەناوترس و گوماندا ڕێمان دەکرد , ترس و گومان لە هەموو شتێك , لە جاش , لە قارەمانە ڕوخاوەکان کە ناوچەکە وەك ناولەپی خۆیان شارەزا بوون , قەت نابوایا دووجار بە یەك تولە ڕێدا بڕویشتینایا , لە هەموو ئەوانەی لە شێوەدا مرۆڤ بوون , لەو ڕۆژگارە لەجیاتی ڕێوی هەردەم کەروێشك بەرەو پیریمان دەهاتن .

ئەنفالی چوار پاش سەرکەوتنەکانی عێراق هات لە بەرەکانی شەڕی ئێران – عێراق , بۆیە عێراقی مکوڕتر کرد لەسەر درێژەدان بە ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال . هیچ بەرگرییەك لەو دەڤەرە نەکرا , کە ساڵی پێشتر وەك لە بەڵگەنامەیەکدا دەیبینن , حکوومەت ناوچەکەی چۆڵکردبوو ” تەنها ڕەتڵی سوسێ لە چەمی ڕێزان بەرهەڵستی سوپا دەکرا , وەك لە گوندەکانی سوورقاوشان و عەوداڵان و کەلەبەش کە پاشتر وێران کران ((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی موکریان – ل 120)) .

دوو ڕۆژی دواتر واتا لە 1988-5-6 ل□ د□ق□ری سەر خاسە ((چەمی گوندی ئاوباریك)) , كۆمەڵێك چەكدار (ژمارەیان نزیك 70 چەكدار بوو) خ□□ك□ی گوندی گوڵمكەوەو دەوروبەری بوون , پاش پەیوەندیكردنیان بە هەواڵگیری چەمچەماڵەوە بە سەرپەرشتی (مەجید – عە) , ویستیان بمان كەن بە بەردە بازی لێخۆشبوونیان لە لای ڕژێم, بە تایبەتیش ئەوان عەوداڵی كەوڵی هاوڕێ عەمار عارەب بوون, وەك ملازم سەعد دەیان ویست بیبەنەوە, لێ بە هوشیارییوە نەخشەكەیانمان پوچەڵ كردەوەو خۆمان لە گەمارۆكەیان ڕزگار كرد , لە سەرەتادا كاك م س هەواڵی نیاز خراپی ئەوانی پێمان ڕاگەیاند , دواجار هاوڕێ ج بە ژیری و زیرەكییەوە لە خشتەیانی برد, پەیمانی هاوكاری پێیان دا , و□ل□ لامان نەخشەكەیانی بۆمان ئاشكراكرد و وتی ئاگادار بن, پاش ڕاكردنێكی نۆ كاتژمێری, بە ك□□□ك□ی پڕ لە پەرتووك و خۆراك و فیشەك و كەل و پ□ل□ی خەوتنەوە خۆمان گەیاندە هەڵەتەكانی ماسقەڵان , ئەوەی شایانی باسە رۆژی پێشتر لە كونە كەمتیارێك نزیك هێزەكانی رژێم ئیختیفامان كردبوو, ژمارەمان 11 كەس بوو بە فەرماندەی هیوا رەش, بەیانی كە هەستاین ژێرمان ئاو بوو, بزن مژەكێكیش زمانی نابوو بە لوتی منەوە, قوات خاسەش لەسەر هەمان تەپۆلكە بوون ئێمە لە قەدی خۆمان حەشار دابوو, ئەوەندەی لە بزن مژەكەكە دەترسام , ئاگام لە حكومەت بڕا بوو, ل□ بەر پێكەنین, خەریك بوو خۆمان ئاشكرا بكەین.
ئەو چەكدارانە كە نەیانتوانی ئێمە بە دیاری ببەنەوە بۆ ڕژێم , كە ڕۆیشتنەوە ڕژێم لێیان خۆش نەبوو , بەداخەوە لەگەڵ ئەنفالكراوەكاندا هەموویان شوێن بزر كران .

لە 8 مایسدا ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی 4 كۆتایی پێ هات – جینۆساید لە عێراقدا , پەلاماری ئەنفال بۆ سەر كورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , سلێمانی ل313 ساڵی 1999- ل317)) .كۆی گشتی 237 گوند لەو ناوچەیە لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چوار خاپوور كران ((ئەنفال – كارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەكانی , یوسف دزەیی , چاپی یەكەم 2001 , چاپخانەی موكریان – ل 126)) .

تەنها لە ناوچەی (خاڵ خاڵان) لانی كەم كۆی *4167 كەس لە خ□□ك□ی ناوچەكە گرتران , جگە لە هەڵاتوانی شەڕی خ□□ك□ی شارەكان و ئەو پیرانەی دواتر بەردران (جگە لە ناوچەی كۆیەو دەشتی هەولێر) , هەروەها 1680 كەس لە گوندەكانی (كلێسە , بۆگد , كانی بی , قزلو , كانی هەنجیر و گۆمەشین) ئەنفالكران ((ئەنفال – كارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەكانی , یوسف دزەیی , چاپی یەكەم 2001 , چاپخانەی

موکریان-ل 120)), وە 1629 کەسیش لە گوندەکانی بناری خاڵخاڵان ”
با□ روتە ژمارە 1 ″ . ” بە پێی خەمڵاندن 2500 کەس لە ناوچەی کۆیە
ئەنفالکران ((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف
دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی موکریان- ل 126)) , کۆی
گشتی لە ئەنفالی 4 نزیك بە 28550 کەس ئەنفال کران (نص اللائحە
الایقاحیە المقدمە من قبل هیئە الدفاع ……) .

ئەو کردارە سەربازییە بەشێکی لە ژێر فەرماندەیی نزار خەزرەجی
ب□□□و□ بردرا , ئەوەندە دڵسۆزانە کارەکانی ئەنجام دەدا لە گوندی
گۆپتەپە بە شایەدی کاك مودیر عەلی بە پۆستاڵەکانی سەری منداڵێکی
1 ساڵەی پان کردەوە .لەو ئۆپەراسیۆنە هەزاران مرۆڤ بوونە قوربانی
, کەچی ئەنجامدەران و بکەرانی بە مایەی خۆیانەوە لێی

دەرچوون , نە پۆستاڵ لە پێیەکی وەك نەزار خەزرەجی دادگاییکرا ,
نا جاشە سەرنشینەکانی بەرازیلی و شۆفرلێتە سورەکان لە گوڵ
خراپتریان پێ وترا , دەیان سکاڵایان لەسەر تۆمارکراو بانگ نەکران
بۆ دادگا , نە ئەو پێشمەرگانەی سەدان خێزانی بە قۆناغە نێزە بۆ
ئەنفالکردن گەڕاندەوە بۆ گوندەکەیان کە دوایی ئەنفالکران
لێپرسینەوەیان لەگەڵدا کرا , نە ئەوانەشی کەڵەکەکانیان بە ئاوادا
تاکو جەماوەر ڕزگاری نەبێت قسەیەکیان لە گەڵدا کرا .
ئەفالی چوار دووەم زیانی مرۆیی ئەنفالەکانی لێکەوتەوە, دوای
ئەنفالی سێ , بەم شێوەیە خەڵکی ناوچەی ئەنفالی 3 و 4 بوونە
قوربانی جوگرافیا , چونکە داگیرکەران ئەوەندەی دوژمنی جوگرافیان
ئەوەندە لە مر□ڤک□ی سەری نا .ئەنفالی 4 لە بەڵگە نامەکانی
بەعسەوە .